

הדרך היומית



עלון יומי ללומדי הדרך היומית יו"ל ע"י "מדרשית הדרך היומית פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף קטז

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדרך

השאלת ספרים והמסתערף

ביארה הגמ' שרבא מודה בכלים שעשויים להשאיל ולהשכיר שלא שייך לטעון עליהם טענת לקוח, כיון שאפשר והבעלים הראשונים לא מכרו כי אם השאילו או השכירו. כפי שפסק רבא לגבי ספרים אגדתא שהיו אצל תומים שבי"ד לא עשו טענין ליתמי שהספרים שלהם כיון שהם בכלל כלים שראויים להשכיר ולהשאיל. בלשון הגמ' לפנינו מבואר שהנידון היה על ספרי אגדתא, וביאר רש"י שבטעות (מו, ב ד"ה מיתמי) "ודוקא ספרי דאגדתא שאין אדם עשוי ללמוד בהם תדיר אבל שאר ספרים אינן עשויין להשאיל ולהשכיר לפי שמתקלקלן כמו ששינוי במוצא ספרים לא ילמד בהן לכתחלה ולא יקרא אחר עמו ויכול לומר לקוחין הן ביד". עכ"ל. מבואר בדברי רש"י שדוקא ספרי אגדתא ראויים להשאיל ולהשכיר, אבל לא ספרי לימוד. תוס' לפנינו (ד"ה והא) וכן תוס' (שם שבטעות ד"ה וספרא) חלקו על רש"י וביארו שספרי אגדתא וכו"ש ספרי לימוד שהרי אמרו בכתובות (ג, א) וצדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילם לאחרים.

ובאמת תמהו תוס', אם ספרים הם בכלל כלים שראויים להשכיר ולהשאיל, מדוע מבואר בגמ' בב"ק (קז, ב) שאם מכיר ספריו ביד אחר, אם יצא לו שם גניבה בעיר נאמן בשבועה, ואם לא יצא קול, אינו נאמן. ומדוע לא נאמן לטעון שהשאיל והשכיר, מדוע המחזיק בספרים נטמן. ועי' בב' ביאורי תוס' לפנינו ובשבועות. כתב בספר חסידים (שעשע) "אחד היה חוסף מחבירו בר"ה תפלות (סידור/מחזור) שכתוב בהם זכריו והתפלל בהם א"ל זקן אחד ובוצע ברך ניאץ ה' (תהלים, ג, ג), א"ל א"כ מה אעשה אמר תבקש ממנו להשאיל לך התפלות ותתפלל שנית כי התפלה הראשונה לא עלתה לך". עכ"ל. מבואר בדברי הספר חסידים, שיש איסור נמור לקחת ולהשאיל סידורים בלא רשות. ובפשטות בדבריו מבואר שהלוקח את הסידור בלא רשות לא יצא ידי חובת תפילה וצריך לחזור ולהתפלל.

בעת לומדי את הסוגיא לפני מו"ר הגר"ש גוטפריד שליט"א דיין בבי"ד של הרה"ג רבי ניסים קרליץ שליט"א, אמר לי שמבואר בדברי הספר חסידים ביחס לכל ספרי הלימוד, מי שנוטל ספר קודש מבית הכנסת או בית המדרש בלא רשות, בודאי גוזל הוא את הרבים ולימודו של עולה לו כפי המבואר בדברי הספר חסידים. היות ויש קפיצא בספרים של ימינו שאינם מוגדרים כדבר הראוי להשאיל ולהשכיר כיון שהספר מתקלקל בשימוש. ובבית הכנסת ובבית המדרש, ספק אם יש מאן דהוא שיש לו בעלות להרשות להוציא ספרים לצורך אדם פרטי, אא"כ הספר נתרם על דעת כן שניתן להוציא מבית המדרש, ובלא"ה אין אלו ספרים הראויים להשאיל ולהשכיר והלומד בהם לא קיים מצוות תלמוד תורה. ע"כ פחות או יותר תו"ד.

אמנם בדברי הספר חסידים תמהו הרבה מן הקדמונים, מדוע לא עלתה לו תפילה, בספר חסידים מהדורת הרב שמואל דוד הכהן פרידמאן שנדפס עם הגה' הגאון רבי אברהם ורדמאן (הבטואצבא), והגה' המהרש"ם ברעזאן זצ"ל, בעמוד צג, רצה לזון אולי כוונת הספר חסידים אינה כפשוטה שהנוטל בלא רשות אינו יוצא ידי חובת תפילה. אלא הראשון שהתבלבל בתפילתו כיון שלא היה לפניו סידור. ובתוך דברי הספר חסידים ביאור זה קצת מוקשה כפי הנראה למעין. כנזכר, תוס' לפנינו בסוגיא הביאו מהגמ' בכתובות (ג, א) וצדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילם לאחרים. בפורש הדרך ידוע שעצם כתיבת ספרים ולא רק ספרי תורה אלא אף ספרי חידושי תורה וכו', יש בהם משום תלמוד תורה ומשום מצוות כתיבת ס"ת. כפי שיובא בעד"ה.

כתב החינוך (מצוה תריג) שורש המצוה שלכל אחד יהיה ספר תורה מוכן אצלו ולא יצטרך ללכת לבית חברו למען ילמד ליראה את ה' וידע וישכיל במצוותיו היקרות והחמדות מזהב ומפזר. ואפי' שהניחו לו אבותיו מ"מ יש ענין הברות הספרים. ואפי' שמהתורה החיוב הוא רק בס"ת מ"מ אין ספק שגם בשאר הספרים שנחברו על פירוש התורה יש לכל אחד לעשות מהם ספק היכולת וזהו דרך כל אנשי מעלה יראי אלוקים אשר היו לפנינו לקבוע מדרש בביתם לסופרים לכתוב ספרים רבים כברכת ה' אשר נתן להם. ע"כ תו"ד.

הרא"ש בריש הל' ס"ת (הביאו הטור יו"ד סי' ער) אבל האיזנא שכותבין ס"ת ומניחין אותן בבתי כנסיות לקרות בו ברבים מצות עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא פורשים להגות בהם הוא ובניו כי מצות כתיבת ס"ת היא ללמד בה כדכתיב ולמדה את בני' שימה בפניהם וכו'. הב"י כתב על דבריו שלא בא לאפוקי כתיבת ס"ת אלא לומר שאף כתיבת ספרים היא בכלל המצוה אולם דעת הפרישה שלדעת הרא"ש האיזנא ליכא מצות כתיבת ס"ת כלל.

בברכ"י הביא משו"ת בית יהודה (סי' כג) שמי שכתב ס"ת ולא כתב משנה וגמ' ופירושים לא גמר המצוה. ה"ה הוא בלבוש ש"מ (א) וכן בפנים מאירות (סי' ס' כ). מחמת הנוכר בדברי תוס' וצדקתו עומדת לעד" ולמען הרבות בפורשי המצוה של כתיבת ס"ת כנזכר, יש שנהגו לרכוש ספרים מכספי מעשר

והשאילום לאחרים, כפי שציין באהבת חסד (ח"ב פי"ט ס"ב) שאין להחמיר בזה ונקרא הדבר לצדקה אם משאיל לאלו שאין ביכולתם לקנות לעצמם.

אך כתב הגרש"ח קניבסקי שליט"א בבאור הלכה (מתנו"ע פי"ה ה"ה ד"ה ואחד) וז"ל ונלענ"ד דזמנונו אי אפשר לקנות ספרים במעות מעשר דדוקא בזמנם שהיה מעט ספרים ומי שהיה לו ספר הכל היו שואלים ממנו היו ענין צדקה אבל בזמנונו שנתרבו בעז"ה הספרים ואין דרך להשאיל רק לעיתים רחוקות היו כשאר כלים שבבית שדרך לפעמים להשאילו ואין זה שייך לצדקה. עכ"ל. לאור דברי הגרש"ח שליט"א, יש לעיין האם ספרים זה בכלל כלים שדרכם להשאיל ולהשכיר שאין עליהם טענת לקוח.



נושא היום: השבת העבוט. בית והעליה של שניים, של משכיר ושוכר

כאמור נחלקו ר"ה ורבי יהודה האם בנטילת העבוט עובר גם על "נפש הוא חבל" או רק על "ריחים ורכב". **בביאור הגמ'** ראוה לשיטת רבי יהודה **שאינו לוקח** על "נפש הוא חבל" **מדברי הברייתא** שאם נטל המלוה מספרים של ספר או פרות המיועדות לחרושה, חייב בו: **אך** אם נטל חלק אחד של המספרים או פרה אחת מתוך צמד הפרות חייב רק אחת, **ומבואר בעוד ברייתא** שכשם שחייב ב' מלקות על ריחים ורכב שהם ב' כלים שעושים עימם מלאכה אחת, **אף** כל ב' המיועדים למלאכה אחת חייב ב'. **מבואר** כשיטת רבי יהודה שאין לוקים על נפש (ועי' ברש"י ד"ה תניא מדוע הגמ' נצרכה להביא ב' ברייתות).

מלוה נטל סכין של קצבים מאת הלווה, **אמר לו אביו** תשיב את העבוט כיון שזה כלי שעושים בו אוכל נפש, ותתבע את הלווה בדיו. **רבא אמר** שלא צריך לתבוע בדיו אלא כיון שהוא "תפוס" בסכין, **ויכול** לטעון רכשתי אותה, נאמן בשבועה שחייב לו עד מחיר הסכין. **אביו לא סבר כך**, כיון שלמדנו שעושים שאכלו שעורים קלופים, ותפס בעל העשורים את העידים **ופסק אביו דשמואל** שנאמן בעל העשורים להוציא ממון עד ערך העידים שתפס, דוקא בעידים שאין דרך להשאילם יכול לטעון רכשתי אותם. **אבל** בכלים שהדרך להשאיל אותם או להשכירם אין נאמן לטעון לקחתי, והדרך להשאיל סכין. **ורבא** אף הוא סבר שכלים שדרכם להשאיל ולהשכיר לא שייך לטעון רכשתי, שהרי הוציא מיתומים מספרים המיועדים לגיזת הצמר וספרי אגדתא, **מחמת** שהחזקו ששייכים לאדם אחר והם כלים שעושים להשאיל ולהשכיר ואין יכולים לטעון ששייך לאביהם, **אבל** סכין אין הדרך להשאילו כיון שנפגם מחמת השימוש.

תורן על פרק המקבל
פרק הבית והעליה

הבית והעליה ששייכים לב' אנשים, נפלו הבית והעליה **חולקים** את העצים והאבנים כל אחד כפי יחסו. **מבואר בגמ'** שמדובר באופן שלא שייך לדעת באיזו צורה נפלו, **היות** ונפל כליל **ובני רשות הגבית** חזויו את האבנים ממקום הנפילה, ואין את מי לשאול. **ואין אומרים** שהאבנים בחזקת מי שנפלו לרשותו, **וחברו** הוא מוציא ועליו להביא ראיה, **כיון א**. נפלו האבנים לב' החצרות. **ב**. נפלו לרשות הרבים. **ג**. שותפים לא מקפידים ורגילים הניח כלים זה בחצרו של זה, ואין כאן מוציא.

אם היו חלק מהאבנים שלמות בודקים האם הנפילה הייתה מחמת העליון אבניו נשברו או נפילה מחמת תחתון ואבניו נשברו, ואת השאר חולקים. **אם אחד מכיר** את אבניו, נוטלם ובשאר חולקים לאחר שמפחית מה שנטל. **ומבאר הגמ'** שהשני טוען שאינו יודע. **שאם** מודה לו שאבנים אלו שלו, הדבר ברור שנוטלם, **ואם לא מודה** לו מדוע יקח את האבנים, **אלא** בהכרח שאמר אינו יודע. **איך קשה על דברי ר"ג** שסבר שאדם שתבע את חברו מנה (בריא) ואמר לו איני יודע (שמא) אינו חייב משום המוציא מחברו עליו הראיה. **ובמשנה מבואר** שנוטל את האבנים. **מבאר הגמ'** שמדובר שיש כבר עסק שבועה ביניהם **כדברי רבא** שאם תבע מנה, ומודה לו בחמישים ועל השאר טוען אינו יודע, אינו יכול להישבע שבועת מודה במקצת כיון שאמר אינו יודע, לכן משלם. **א"כ אף במשנה** מדובר שהודה על חלק מהאבנים ועל השאר אמר אינו יודע.

כמבואר המכיר את האבנים השלמות, נוטלם רעהו נוטל כנגדם ואת השאר חולקים. **סבר רבא** שהשני יטול אבנים שבורות, **מבואר** שטענת אינו יודע היא טענה גרועה שמקבל שבורות כנגד השלמות. **אמר רבא**, לא ידך גיסא, לראשון יש רק שלמות שהוא מכיר, וכל שאר השלמות לזה שטען אינו יודע. **ביאר אביו**, הראשון נוטל את השלמות שלו, וכנגד זה נוטל השני שלמות. **והרוחני הראשון** באופן שאבניו היו רחבות יותר וכך, **או** שהחומר מהם היו עשויים אבנים טוב יותר.

דר בבית והשכיר את העליה, נשברה רצפת העליה ולא שייך לדור שם, **לדעת רבנן** החיוב על המשכיר לתקן את רצפת העליה, **ואם אינו מתקן** דר השוכר בביתו של משכיר עד שיתקן, **לדעת רבי יוסי**, החיוב של בעל הבית לעשות תקרה והחיוב של העליון לעשות מעזיבה.

לדעת רב מדובר שנשברה רוב הרצפה, בכה"ג אמרו שיווד ודר למטה, **אולם** אם נשבר רק בשיעור של ד' טפחים **נותן לו בעל הבית** מקום לשימוש כנגד זה בביתו, ואינו דר למטה כיון שעשוי אדם לדור במקום אחד וכלי תשמישו במקום אחר. **לדעת שמואל**, כבר בד' טפחים דר העליון למטה כיון שאין אדם דר וכלי תשמישו אינם אתו. **דנה הגמ'** על איזה אופן מדובר במשנה, **אמר רבא**, לא ידך גיסא, לראשון יש רק שלמות שהוא שיהא והיא התקלקלה. אם אמר לו "עליה" בסתם, צריך לשכור לו עליה אחרת למגורים. **אלא ביאר רבא**, שהשכיר עליה עם אחריות שאם יקרה משוהו ידור למטה. **תמה הגמ'** איך הדבר פשוט. **ביאר רב אשי**, השכיר לו עליה על גבי בית זה, **מבואר** ששיעבד את ביתו ללדור עליו. **בדומה** לדיונו של רבי חיא, **שאמר רבין בר אבא בשם רבי יצחק**, אדם מכר לחברו גפן הנמצאת על אילן אפרסקין, ונעקר עץ האפרסק **ופסק רבי חיא** כ"ז שהגפן קיימת חייב להעמיד לו אפרסק אחר.